

FUQAROLARNING SIYOSIY HUQUQ VA BURCHLARI

Tangirov Nurimboy Toshbolta o`g`li
Samarqand viloyati yuridik texnikumi
205-guruh o`quvchisi

Fuqarolar faolligini oshirishda ularning siyosat va hokimiyat hodisalariga nisbatan shaxsiy munosabatlarini ifodalovchi baholash hukmlari ahamiyatga molik ma'naviy hodisadir. Bunday shaxsiy – mazmuniy munosabatlarning mavjudligi insonning o'z fuqarolik burchini anglab yetgan siyosiy sub'ekt sifatida faoliyat ko'rsata olishini ifoda etadi.

Siyosiy huquqlar – bu odatda , faqat shu davlat fuqarolarining huquqlaridir. Ular davlat hayotida , davlat ishlarini boshqarishda qatnashish huquqlarini beradi va tabiiyki, bunday huquqlarga mamlakat hududida yashayotgan yoki hozir bo'lgan barcha odamlar da'vo qilishi mumkin emas. Bu O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi tegishli moddalarida qoidalardan kelib chiqadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining sakkizinchi bobi siyosiy huquqlarga bag'ishlangan bo'lib, bu huquqlarni kafolatlaydi. Bu huquqlar quyidagilardan iborat: jamiyat va davlat ishlarini boshqarishda bevosita hamda o'z vakillari orqali ishtirok etish huquqi (36-modda); ijtimoiy faollikni mitinglar, yig'ilishlar va namoyishlar shaklida amalga oshirish huquqi (38-modda); kasaba uyushmalariga uyushish ; ommaviy harakatlarda ishtirok etish huquqi (39-modda) ; bevosita o'zi va boshqalar bilan birgalikda vakolatli davlat organlariga, muassasalariga yoki xalq vakillariga ariza , taklif va shikoyatlar bilan murojaat qilish huquqi (40-modda).

Umuman, siyosiy madaniyat insonning siyosiy hodisalar haqidagi qadriyatlarga doir tasavvurlari va uning amaliyotda namoyon bo'ladigan xulqining kodeksi yoki uning siyosiy hokimiyat sub'ekti sifatidagi faoliyatining uslubidir. Shu ma'noda, siyosiy madaniyat fuqaroning umuminsoniy ahamiyatga molik bo'lgan siyosiy faoliyat namunalarini qay darajada egallaganligini namoyish qiladi.

Shuningdek, u insonning tafakkurlash va amaliy faoliyat me'yorlarining jamiyat madaniy, deb tan oladigan sub'ektivligini qanchalik darajada oshira olganligi haqdir.

Jamiyatning har bir a'zosi ijtimoiylashuv va kamolotga erishish jarayonida ijtimoiy-madaniy mavjudot sifatida shakllanadi. Shuningdek, inson jamiyatda hukmron bo'lgan ijtimoiy-madaniy tizimning asosiy xususiyatlarini o'zida uyg'unlashtiradi va umumlashtiradi. Ayni paytda har bir individ siyosiy madaniyat tashuvchi hisoblanadi va shu sababli ham siyosiy madaniyat siyosiy -madaniy

tizimning umumlashtiruvchi, birlashtiruvchi qismi deb qaraladi. Siyosiy madaniyat – bu munosabatlar tizimi va ayni paytda avlodlar almashinuvi natijasi, uni tashkil etuvchi unsurlarni ishlab chiqish va qayta ishlab chiqish jarayonidir. Siyosiy madaniyat rivojlanib boruvchi dinamik hodisadir.

Siyosiy huquq va erkinliklar — fuqarolarning asosiy konstitutsiyaviy huquqlaridan bir guruhi (fukarolik, shaxsiy huquq va erkinliklar, iqtisodiy huquq va erkinliklar kabilar bilan bir qatorda). Siyosiy huquq va erkinliklar fuqarolarga mamlakat ijtimoiy va siyosiy hayotida qatnashish imkonini beradi. Bu huquq va erkinliklar jamiyat va davlat boshqaruvida qatnashish huquqi, saylov huquqi, qonunlarga muvofiq, jamoat birlashmalariga uyushish, mitinglar, yig'ilishlar va namoyishlar o'tkazish, axborot erkinligi, ommaviy harakatlarda ishtirok etish, ariza, taklif va shikoyatlar berish orqali davlat organlari, muassasalar yoki xalq vakillariga murojaat qilish huquqi kabilarni o'z ichiga oladi. O'zbekiston fuqarolarining siyosiy huquq va erkinliklari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida (8-bob) "Fuqarolarning saylov huquqlari kafolatlari to'g'risida" (1994-yil 5-may), "O'zbekiston Respublikasining referendumini to'g'risida" (1991-yil 18-noyabr (2001-yil 30-avgustda yangi tahrirda) qabul qilingan), "Siyosiy partiyalar to'g'risida" (1996-yil 26-dekabr), "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida" (1991-yil 14-iyun (1998-yil 1-mayda yangi tahrirda) qabul qilingan), "Kasaba uyushmalari, ularning huquqlari va faoliyatining kafolatlari to'g'risida" (1992-yil 2-iyul), "O'zbekiston Respublikasida jamoat birlashmalari to'g'risida" (1991-yil 15-fevral) kabi bir qancha qonunlar va qonun kuchiga ega bo'lgan hujjatlar bilan belgilab qo'yilgan. O'zbekiston Respublikasi fuqarolari kasaba uyushmalari va boshqa jamoat birlashmalariga uyushish, ommaviy harakatlarda ishtirok etish huquqi – muhim siyosiy huquqlardan biri hisoblanadi. Chunki bu jamoat birlashmalari va ommaviy harakatlarning asosiy maqsadi fuqarolarning siyosiy sohadagi huquqlarini amalga oshirishda Fuqarolarning siyosiy huquqlardan foydalanishidagi erkinligi jamiyatdagi amaldagi qonunlar doirasida bo'lishi, Konstitutsiya me'yorlaridan chiqib ketmasligiga asoslanadi.

"Inson huquqlari Umumjahon Deklaratsiyasi" hamda "Fuqarolik huquqlari va siyosiy huquqlar to'g'risida" gi Xalqaro Paktning siyosiy huquqlarga bag'ishlangan moddalari mazmuni.

20-modda.

1. Har bir inson osoyishta yig'ilishlar va uyushmalar o'tkazish (tuzish) huquqiga egadir.

2. Hech kim biror bir uyushmaga majburan kiritilishi mumkin emas.

(Inson huquqlari Umumjahon Deklaratsiyasi)

21-modda :

1. har bir inson bevosita yoki erkin saylangan vakillar vositasi orqali o'z mamlakatini boshqarishda qatnashishi huquqiga ega.

2. Har bir inson o'z mamlakatida davlat xizmatiga kirishga teng huquqqa ega.

3. Xalq irodasi hukumat hokimiyatining asosi bo'lishi lozim; bu iroda davriy va soxtalashtirilmagan, yalpi va teng saylov huquqida, yashirin ovoz berish yo'li bilan yoki ovoz berish erkinligini ta'minlaydigan boshqa teng qiymatli shakllar vositasida o'tkaziladigan saylovlarda o'z aksini topishi lozim.

(Inson huquqlari Umumjahon Deklaratsiyasi)

Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risida xalqaro Paktdan :

21-modda : Tinch yig'inlarga huquqlar tan olinadi. Bu huquqlar foydalanishga hech bir cheklash qo'yilmaydi. Qonunga muvofiq qo'yilgan va demokratik jamiyatda davlat va jamiyat xavfsizligi , jamoat tartibi, aholi salomatligi va axloqi yoki boshqa shaxslar huquqlari va erkinligi manfaatlar uchun zarur bo'lgan cheklanishlar bundan mustasno.

(1966 yil 19-dekabr)

22-modda : Har bir inson boshqalarni assotsiyalar tuzish, jumladan kasaba uyushmalar tashkil etish erkinligi va o'z manfaatlarini himoya qilish uchun shunday uyushmalarga kirish huquqiga ega

Bunday holat xalqaro huquqiy andozalarga ham mos keladi. Masalan, Fuqaroviy va siyosiy huquqlar haqidagi xalqaro Paktning 9-moddasida : **“Har bir inson erkinlik va shaxsiy daxlsizlik huquqiga egadir”**, – deyiladi, 10-moddada: **“ozodlikdan mahrum qilingan barcha shaxslar insoniy munosabat va qadr-qimmatini e'zozlash huquqiga ega”**, – deyiladi, 14-moddada: **“barcha shaxslar sudlar va tribunallar oldida tengdir”**, – deyiladi, 19-modda o'z fikrini daxlsiz e'tirof etishni **“har bir inson”** uchun kafolatlaydi. Bu moddalardan farqli ravishda 25-moddada : **“har bir fuqaro hech bir kamsitishsiz : a) davlat ishlarini yuritishda qatnashish..; b) saylash va saylanish..; v) o'z mamlakatida umumiy tenglik asosida davlat xizmatiga kirish... huquqi va imkoniga ega bo'lishi shart ”**, – deyilgan. Ko'rinib turibdiki , xalqaro huquq ham siyosiy huquqlarni hammaga , har kimga emas, fuqarolargagina beradi.

Fuqarolar siyosiy huquqlardan foydalanish asosida o'zlarining onglik darajasini oshirib boradilar.

Siyosiy huquqlar orqali fuqarolarning jamiyat siyosiy munosabatlaridagi faolligi kuchayib boradi.

Fuqarolar mamlakatning ichki va tashqi siyosatidan tobora ko'proq xabardor bo'lib boradilar.